

O teologii pro Evropu

Čím více se Evropa stává velkým finančním, hospodářským a sociálním prostorem, tím méně je vlastní. Čím více je Evropa organizací trhu, tím méně je domovem. Čím universálnější je technokratismus Evropy, tím méně si všímá vlastních stínů. Čím výš vystoupá Evropa na domnělém žebříku kulturní evoluce, tím neschopnější je podívat se na sebe očima těch, které zanechává pod sebou a kteří jsou jejími oběťmi. Mnozí dovozují, že tato situace přináší krizi mravní orientace. A mnozí se stavějí do role svědomí Evropy, jehož úkolem je obnovit tradiční mravní ctnosti sestupem ke kořenům naší kultury a tak ji zachránit před morálním rozkladem. Tak vznikl i restaurativní program obnovy spirituální jednoty Evropy, probíhající ve znamení její reevangelizace. Reevesangelizace nebo rekatolizace? Samotným katolickým teologům, z jejichž církve vzházejí podněty k rozvíjení tohoto programu, nedává myšlenka reevangelizované Evropy spát. Objevuje se téma, které překrývá svět nejen katolického myšlení: „Evropa a křesťanství - křesťanská Evropa?“.

Katolický časopis Concilium je známý tím, že soustřeďuje osobnosti s problémovým viděním věcí, se schopností ponoru pod povrch dějinných událostí, teology s hlubokým filozofickým a sociologickým zázemím, kteří nepřicházejí s hotovými odpověďmi a jednoznačnými recepty. Symposium Concilia, které proběhlo od 12. do 13. června 1992 v Budapešti, bylo věnováno právě vztahům křesťanství a evropské kultury v době, obecně považované jako doba konce a nového počátku. První den jednání patřil hlavním referentům. K tématu „Evropa a křesťanství: křesťanská Evropa?“ vystoupili H. Küng (Německo) a K. Floss (Československo), k otázce „Evropa v jednom světě: eurocentrická Evropa?“ potom J. B. Metz (Německo) a M. Tomka (Maďarsko). Celý druhý den probíhala panelová diskuse, zasvěcená analýzám postavení církve v různých zemích na pozadí jejich společenské a politické situace. Referenty byli R. Sobanski (Polsko), T. Nyíri (Maďarsko), N. Ancic (Jugoslávie), V. Raduca (Rumunsko) a B. Horyna (Československo). Vysoké zastoupení ze států bývalého „východního bloku“ není náhodné. Snad i se záměrem upozornit na globálnější rámec probíhajících změn a napomoci překonání často lokálních perspektiv pozvalo Concilium zástupce těchto zemí jako rovnoprávné partnery k diskusi nad problémy, které jsou kulturní, a tudíž společné. V době, kdy jsme si už téměř zvykli na mentorské poručníkování a poradcování proroků ze Západu, je takový pokus o vymazání dělicí čáry uvnitř Evropy naprosto srozumitelným krokem.

Ředitel tübingenského Ústavu pro ekumenická zkoumání profesor Hans Küng zaměřil své vystoupení na problematiku teologické analýzy dnešního světa. V duchu známém z jeho prací upozorňoval na nutnost mezináboženského a mezikulturního dialogu, který je podle něj prvním a základním

předpokladem překonávání soudobých planetárních rozporů. Odmítl oficiální program reevangelizace jako iluzorní a zideologizovaný pokus o rekatolizaci Evropy, který neprospívá tomu, aby se duchovní situace naší kultury úspěšně vyrovnávala s polyreligiózní globální situací. V sociálně-politické oblasti kladl velký důraz na třetí cestu, kterou ztotožňuje s ekologickým sociálním tržním hospodářstvím.

Nemenší ohlas měl docent katedry filozofie Univerzity Palackého v Olomouci Karel Floss, který ke zpracování téhož tématu připojil teologické zdůvodnění změn ekonomických paradigmat. Vyzval všechny křesťany ke společenství stolu v doslovném slova smyslu s ostatními kulturami, především těmi, které vinou evropské (tj. také křesťanské) civilizace nemohou uspokojovat základní potřeby. Své sociálně politické názory v tomto směru opřel o etiku hospodářství švýcarského teologa A. Richa, podle níž dokladoval další možnosti ekonomicky neexpanzivního rozvoje planetární lidské komunity.

Filozoficky nejpropracovanějším dojmem zapůsobil münsterský teolog Johann Baptista Metz. Evropa, která svými prostředky vytvořila jeden svět, svět své kultury, založené na universalismu vlastních hodnot a norem, se stává největší překážkou ochrany a rozvoje lidských práv a práv kultur v globálním měřítku. Není prakticky schopná respektovat kulturní pluralismus, tzn. neumí uznat jinost jiného, aniž by ho nepodřizovala vlastním hodnocením, spojovaným s různými formami jeho podřizování sobě samé. Spjatost vnitřních základů evropské kultury s těmito tendencemi doložil Metz na příkladech pronásledování židovstva, jehož tradice sahá až do současnosti, aby vzápětí položil otázku, zda může na takových základech Evropa rozvíjet dialog např. s kulturou islámu. Reevangelizační program pojal referent jako další z brzd mezikulturní komunikace, nejen proto, že nedorůstá ducha ekumenismu, ale v důsledcích vede ke katolickému eurointegralismu.

Budapešťský sociolog Miklós Tomka reagoval na tutéž problematiku více z hlediska své profese. Poukazoval na protikladnost internacionalizačních prvků v mnoha oblastech života a eurocentrismu, s kterým naše kultura vstupuje do kontaktů s geograficky ne-evropskými oblastmi. Za jednoho z jeho nositelů považuje i instituci církve; přitom však momenty eurocentrické nadřazenosti nechápe jako vlastní křesťanství, nýbrž pouze za křesťanstvím osvojené v neblahém vývoji evropské moderny.

Panelová diskuse s již uvedenými referenty pokračovala v intencích naznačených témat. Pod vedením Norberta Greinachera proběhla živá výměna názorů a stanovisek, často zaměřených ke konkrétnímu způsobu vnímání globálního významu probíhajících paradigmatických změn v jednotlivých zemích. Mnohá vystoupení ale opravňovala k názoru, že zahlcení vlastními aktuálními ekonomickými, sociálními, politickými a národnostními problémy znemožňuje prozatím plně reflektovat rámeček celkových změn v evropské kultuře. Chápeme-li však, že skončila doba izolace bývalé socialistické Evro-

py, budeme také nuceni pochopit nemožnost vyvázat se z povinnosti tributů, které naše zařazení do Evropy přineslo.

BŘETISLAV HORYNA

Mezi teologií a religionistikou

Současná záplava knih a brožur slibujících čtenáři, že ho přivedou k lepšímu pochopení křesťanství (křesťanského myšlení, bible, Nového zákona, toho či onoho evangelia apod.), by neměla odsunout stranou naší pozornosti práci Otakara A. Fundy *Křesťanství - jev lidských dějin a kultury. Dílčí informace v religionistickém pohledu*, vydanou jako skripta katedry filozofie a religionistiky husitské teologické fakulty Karlovy univerzity (Praha 1992, 62 stran formátu A4). Autor patří k našim předním religionistům, teologům a historikům filozofie (připomínám alespoň jeho spis Thomas Garrigue Masaryk. Sein philosophisches, religiöses und politisches Denken; Bern, Frankfurt a. M., Las Vegas 1978).

Fundova skripta jsou pozoruhodná už tím, jak se v nich autorovi hezky, stručně a přitom plasticky podařilo ukázat (se smyslem pro otázky, které mohou čtenáře při četbě napadat) uzlové body procesu formování raného křesťanství a zároveň upozornit na některé badatelské problémy s ním spojené. Z tohoto hlediska spočívá jádro Fundovy práce v její II. části (s. 9-49), rozdělené na kapitoly Židovské předpoklady vzniku křesťanství, Kdo byl Ježíš z Nazareta a oč mu šlo, Vznik křesťanské víry pod vlivem helénismu, Pavel z Tarsu. Na tuto II. část Funda vynalézavě navazuje kapitolami Proč jsou církve rozdělené? a Ortodoxie, pietismus a liberalismus nejen jako historické útvary, představující III. část skript (s. 49-59). Téma rozdělení církve (vznik hlavních proudů v křesťanství) bere Funda jako příležitost vyložit především teologickou problematiku „milosti a zákona“, „charismatu a instituce“, „pravdy a jednoty“, „utrpení a triumfu“, „myšlení dějinného a myšlení existenciálního“, a tím zároveň doložit, že „Nový zákon je předjímkou budoucího rozdělení křesťanstva“.

Funda chce své informace o křesťanství podat čtenáři skript v „religionistickém pohledu“. V této poznámce si proto všímám těch míst ve Fundově práci, jež se dotýkají otázek spjatých s problematikou religionistického bádání samého (jeho metod, přístupu k náboženské látce). Setkáváme se s nimi zejména v I. části skript (Potřeba a nemožnost nezaujaté informace, Nábo-